

Nr 23.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om inrättande av en riksdagens ombudsmannabefattning för övervakning av frihetsberövanden.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 17 i första kammaren av herr *Schlyter m. fl.* och nr 28 i andra kammaren av herr *Rylander m. fl.* hemställes, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästkommande års riksdag om inrättande av en riksdagens ombudsmannabefattning för övervakning av frihetsberövanden å anstalter av olika slag, tillhörande såväl rättsvården som socialvården».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt gällande bestämmelser kunna frihetsberövanden beslutas dels av domstol och dels av olika administrativa myndigheter eller kommunala nämnder. Med hänsyn till de skilda syften, som frihetsberövandena tjäna, äro föreskrifterna angående intagning, behandling och utskrivning olika på de skilda anstalter, varom här är fråga. Särskilt gäller detta de s. k. administrativa frihetsberövandena. En översikt över dessa har lämnats av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 16 vid innevarande riksdag, till vilket hänvisas.

Intagning å anstalt innebär ett djupt ingrepp i den enskildes frihet. Bestämmelserna angående frihetsberövanden ha också varit föremål för livlig uppmärksamhet från statsmakternas sida. Därvid har eftersträfvats att tillse att behandlingen å anstalterna verkligen befrämjar det avsedda syftet och att frihetsberövandet icke utsträcket längre i tiden än som är nödvändigt. Karakteristiskt är att vid flera slags anstalter inrättats särskilda nämnder med lekmannainslag, vilka i vissa avseenden äga bestämma i ärenden av nyss nämnd art. Genom 1945 års fångvårdsreform inrättades sålunda vid fångvårdsanstalterna särskilda anstaltsnämnder, vilka bl. a. ha till uppgift att följa de intagnas vård och behandling och mottaga klagomål från dem. I fråga om utskrivning från ungdomsfängelse beslutar ungdomsfängelsenämnden. Interneringsnämnden har samma befogenhet vad angår personer, som dömts till förvaring eller internering å säkerhetsanstalt. Sinnessjuknämnden äger att emottaga klagomål från patienter å sinnessjukhusen och i vissa fall besluta om utskrivning. Vidare må erinras om att innevarande riksdag med anledning av väckta motioner på tillstyrkan av första lagutskottet beslutat i skrivelse (nr 219) till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t till nästa års riksdag måtte framlägga förslag om inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen.

De olika anstalterna stå vidare under överinseende av olika myndigheter, såsom fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen och medicinalstyrelsen. För särskilda områden finnas särskilda överinspektörer eller inspektörer. Detta gäller sinnessjukvården och sinneslövärderna samt skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Därtill kommer såsom ock framhålles i motionerna, att alla statliga åtgärder, varigenom enskilda berövas friheten, ligga under JO:s eller MO:s kontroll. I sitt föregående utlåtande (nr 22) har utskottet lämnat en översiktlig redogörelse för de allmänna bestämmelser, som reglera JO:s och MO:s verksamhet, samt för de förslag angående ombudsmannainstitutionens inskränkning, utvidgning och differentiering, som framställts. Utskottet får på dessa punkter hänvisa till detta utlåtande.

Vad särskilt angår ombudsmännens uppgifter med avseende å övervakning av frihetsberövanden föreskrives i 17 § instruktionen för JO, att denne bör noggrant övervaka tillämpningen av lagar och författningar angående kvarhållande och häktande av personer, vilka skola åtalas vid annan domstol än krigsdomstol, och att han även i fråga om andra frihetsberövanden har att med avseende å området för sin ämbetsverksamhet öva vaksam tillsyn. Det åligger honom även att besöka fångvårds- och liknande anstalter för att göra sig underrättad om de där intagnas skötsel och underhåll. De fånglistor, som enligt särskilda författningar inkomma till JO, skola granskas av honom. För MO:s del innehåller dennes instruktion i 14 § ett motsvarande stadgande. Bestämmelsen att JO skall öva tillsyn jämväl i fråga om andra frihetsberövanden än kvarhållande och häktande av personer, vilka skola åtalas vid annan domstol än krigsdomstol, samt att JO skall besöka även andra anstalter än fångvårdsanstalter, tillkom år 1941. I den till grund härför liggande utredningen uttala de sakkunniga, att de därmed åsyftade frihetsberövandena kunna, om de missbrukas, innebära en allvarlig fara för medborgarnas rättigheter. De tänkte härvid bl. a. på sådana fall, då förment sinnessjuka, alkoholister, lösdrivare m. fl. provisoriskt omhändertagas, ofta efter beslut av allenast underordnad polismyndighet, eller då utlänningar hållas i förvar i avvaktan på tillfälle att sända dem till annat land. Icke endast fångelser utan även förvarings-, internerings- och andra fångvårdsanstalter borde enligt de sakkunnigas mening besökas. (SOU 1939: 7, s. 115.)

I fråga om omfattningen av JO:s övervakning av frihetsberövanden må här anföras följande: Till JO vända sig i ej obetydlig utsträckning å anstalter intagna personer med klagomål, som i regel röra utskrivning eller behandling. Särskilt gäller detta patienter från sinnessjukhusen. De anstalter, varom här är fråga, äro vidare föremål för JO:s inspektion. Under år 1946 besöktes sålunda bl. a. ungdomsanstalterna i Skenäs, Åby lanthem, Uppsala och Ystad, statens skolhem i Östra Spång, statens yrkeshem i Ljungaskog, statens hemskola i Sonestorp, statens alkoholistanstalter å Venngarn och Haknäs samt S:ta Maria sinnessjukhus i Hälsingborg. På grundval av sina

iakttagelser vid ovan nämnda ungdomsanstalter företog JO en undersökning rörande den av motionärerna särskilt berörda frågan om möjligheterna att förbättra yrkesutbildningen därstädes samt överlämnade handlingarna i ärendet till chefen för justitiedepartementet för kännedom. I år har JO hittills enligt till utskottet lämnade upplysningar inspekterat överinspektören för sinnessjukvården, Sidsjöns sinnessjukhus i Sundsvall, S:t Sigfrids sinnessjukhus i Växjö, sinnessjukavdelningen vid fångvårdsanstalten å Långholmen samt fångvårdsanstalten i Växjö. Den 12 maj 1947 har JO avlåtit framställning till Kungl. Maj:t angående åtgärder för undanröjande av sådana missförhållanden vid fångvårdens sinnessjukavdelningar, som medföra dröjsmål med avgivande av utlåtande rörande häktade personers sinnesskaffenhet. Den 19 maj har JO i en annan framställning till Kungl. Maj:t berört frågan angående åtgärder för undvikande av anhopning av undersökningsfall vid vissa av de till sinnessjukhusen förlagda rättspsykiatriska undersökningsavdelningarna. I en skrivelse till medicinalstyrelsen av den 11 april har vidare JO fäst styrelsens uppmärksamhet på att praxis, som styrelsen tillämpat i fråga om vissa utlåtanden jämlikt 42 § fjärde stycket sinnessjuklagen, icke står i överensstämmelse med gällande lag i ämnet.

Övervakningen av frihetsberövanden å anstalter av skilda slag utgör en betydande del av JO:s arbete. De resultat, som härvid vunnits, äro otvivelaktigt värdefulla. För att ytterligare effektivisera denna övervakning är det möjligt, att en utökning av JO-ämbetets arbetskraft kan visa sig erforderlig. Med hänsyn härtill och till redan förefintliga inspektionsorgan kan utskottet icke ansluta sig till det i motionerna framlagda förslaget om inrättande av en särskild »anstaltsombudsman». Utskottet vill i detta sammanhang därjämte erinra om att frågan om en reformering av förfarandet vid de administrativa frihetsberövandena är föremål för uppmärksamhet, i det att 1946 års alkoholistvårdsutredning jämlikt sina direktiv bör söka framlägga förslag till en för alkoholistvården lämplig ordning, vilken vid behov kan utvidgas för motsvarande uppgifter i andra ifrågakommande fall.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 juni 1947.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Jones Erik Andersson, Ström, Herlitz, Elmgren, Mattsson, Sandberg, fru Lindström, herrar Englund, Sjö* och Lodenius*; samt

från andra kammaren: herrar Hallén, Thorell, Pettersson i Norregård, Nordström i Torsby*, Nilsson i Göteborg, Nolin*, Hällgren, Larsson i Julita* och Larsson i Stockholm*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Ström* och fru *Lindström*.
